

⊕ SZÖVEG: MAJOR ISTVÁN—VALBERTO BARBOSA PORTO, KÉP: MAJOR ISTVÁN—VEISZ RÓBERT

SERRA DE CAPIVARA AZ AMERIKAI EMBER RAJZTÁBLÁI

A Clovis-elmélet szerint az ember megjelenése, majd letelepedése az amerikai földrészen 13 500 évvel ezelőtt kezdődött. A jégkorszak végén – amikor a tengerek szintje még több mint 50 méterrel alacsonyabb volt a mostaninál – Ázsiát a Bering-tengeren átívelő, keskeny földhíd kötötte össze Alaszkával, és ezen keresztül érkezett az ember az Újvilágba. Az elmélet alapjául az 1930-as években Új-Mexikó Clovis településénél végzett ásatások szolgáltak. Azóta Észak- és Közép-Amerikában ennél régebbi lelőhelyeket is találtak, s számos igen részletes és pontos kormeghatározás történt, de ezek alapvetően nem változtatták meg az elképzeléseket, csak a benépesülés időpontját helyezték néhány ezer évvel korábbra. Az Északkelet-Brazíliában feltárt nyomok elemzése azonban még akár az alapokat tekintve is változást hozhat

A Piauí szövetségi állam központi területén emelkedő Serra de Capivara homokkősziklái különlegesen gazdag és érdekes régészeti emlékeket őriznek. A tudományos világ az 1970-es években szerezhetett tudomást erről, miután a francia származású brazil kutató, Niede Guidon régészprofesszor asszony 1963-ban, majd később 1970-ben munkatársaival részletesen vizsgálni kezdte az itt található sziklarajzokat. Az 1973-ban alapított Francia–Brazil Régészeti Misszió kezdeményezésére az akkor már részben feltárt régészeti és természeti értékek alapján 1979-ben megalakult a Serra de Capivara Nemzeti Park. Az alapítást követően nemzetközi résztvevőkből álló kutatómunka indult meg, amelynek eredményeképpen a védett terület 130 ezer hektárra bővült, kerülete 214 km, tehát csak a körbejárása napokat venne igénybe. Ezzel párhuzamosan a 20 km-re fekvő São Raimundo Nonato városban UNESCO-támogatással létrehozták „Az Amerikai Ember Múzeumát”, amely bemutatja a kutatások eredményeit, valamint a Serra de Capivara Nemzeti Park értékeit.

Az ősök nyomában

Az Amerikai Ember Múzeumának elérése nem épp egyszerű. A legközelebbi nemzetközi repülőtérrel Fortaleza, Ceará állam fővárosa rendelkezik, innen viszont majd 1000 km-t kell még országúton utazni. Egynapi vezetés a jó úton, és máris São Raimundo Nonatóban vagyunk. A Serra de Capivara 1991-ben a kulturális Világörökség részévé nyilvánított sziklarajzaihoz ez a belépő-látványosság. Maga a múzeum a legkorszerűbb eszközökkel mutatja be a régészeti, kultúrtörténeti emlékeket, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy népszerűsítse a kutatók tudományos eredményeit: a Guidon professzor asszony vezette nemzetközi kutatócsoport szerint Dél-Amerika benépesülése már jóval azelőtt megtörtént, ahogyan azt az érvényes elmélet feltételezi. A Serra de Capivara sziklarajzai is igen idősök, 6–12 ezer évesek, de ennél ők sokkal tovább mennek: a tényleges betelepülés korát mintegy 50 000 évre teszik! De vajon mire alapozzák feltételezésüket? A sziklarajzok elemzésével párhuzamosan részletes régészeti feltárásokra is sor kerül. Bár emberi eredetű fossziliákat ezen a területen nem találtak, de elszenesedett faanyagot igen. A laboratóriumi elemzés azt mutatta,

hogy koruk 6, 9, 27, sőt 50 ezer éves, és mindezt összefüggésbe hozták az itt élt emberek tevékenységével. Persze erős ellentábor is létezik: azzal érvelnek, hogy a vizsgált anyag természetes tüzek eredménye is lehet, vagyis nem bizonyító érvényű. A kérdés tehát nem eldöntött, mivel mindkét fél számos más bizonyítékot is felsorol. Mindenesetre az Amerikai Ember Múzeuma kitart álláspontja mellett...

És ma lépésről lépésre távolabbi korokról van szó. Az elmúlt hetekben közzétett 24 500 éves szibériai embermaradvány amerikai (Texas A&M University) elemzése alapján például a benépesülés akár közvetlenül ekkoriban is történhetett (vagyis akár 10 ezer évvel korábban, mint az általánosan elfogadott nézet): a mai észak-amerikai őslakosok 30 százalékának genetikai állománya kötődik e korai közös őshöz.

A SZEKUALITÁS MÁR AZ ÉVEZREDEKKEK ELŐTT ITT ÉLŐKET IS FOGLALKOZTATTA, erről tanúskodnak a Serra de Capivara területén több helyen is előforduló, igen kifejező sziklarajzok

A RÉGÉSZETI LABORATÓRIUMBAN az ásatásokból kikerült minden anyagot rendszeresen és gondosan átvizsgálják, majd katalogizálnak és raktároznak

SERRA DE CAPIVARA NEMZETI PARK

A nemzeti parkot és az Amerikai Ember Múzeumát egy nemzetközi alapítvány működteti, főleg francia és japán pénzből, de az UNESCO is jelentős összeggel járul hozzá a fenntartáshoz. A létesítmény része egy jól felszerelt régészeti és őslénytani laboratórium is, kiállítóteremmel, raktárhelyiségekkel és megfelelő számú szakemberrel, így nemcsak a nemzeti park, hanem a távolabbi környék régészeti és őslénytani anyagát is feldolgozhatják. A tudományos munkát a helybeli szövetségi egyetem kutatói és oktatói segítik, és ez az egyetem a létét szinte kizárólag a helyi tudományos értékeknek, illetve e nemzeti parknak köszönheti.

Vad sziklavilág – rágcsálóról elnevezve

Senki sem érti, miért nevezik a hegységet Serra de Capivarának. A serra szó ugyan hegyet jelent, ez rendben is lenne, a capivara viszont egy állat – a világ legnagyobb rágcsálója –, magyar neve vízidiszónó. Ám ez az élőlény mindig a víz közelében, illetve annak partján él, ezen a vidéken pedig se híre, se hamva, legközelebbi élőhelye innen több ezer kilométernyire található...

Bár a nemzeti park alapvetően a régészeti értékeknek köszönheti alapítását, természeti adottságai is különlegesek, így 2002-ben felkerült az UNESCO természeti világörökségi listájára is. A földtörténeti ókorból származó üledékes kőzetek alkotta kéregda-

rabot lassú mozgás emelte ki a környezetéből. Ez két dolgot eredményezett: egyrészt a lassú kiemelkedés nem változtatta meg a vízszintes rétegek helyzetét, emellett pedig a felszíni erózió a különböző keménységű rétegeket eltérő ellenállásuknak megfelelően pusztította le, ezzel rendkívül változatos felszíni formákat hoz létre. Ez pedig meghatározza az egész táj látképét: változatos, meredek falú sziklaalakzatok magasodnak mindenütt: vörös, szürke, sárga és fehér színűek, az őket felépítő üledékes anyagnak megfelelően. A vagy 100 méterrel környezetétől fölé emelkedő „Lyukas szikla” (Pedra Furada) vörös pillére a nemzeti park egyik jelképe.

**A CSAK EZEN A VIDÉKEN ÉLŐ „HEGYI GYÍK”
bárhol feltűnő lenne élénk narancssárga színével,
ám itt szinte beleolvad a vörös színű homokkősziklák
világába** (jobbra fent)

**A „LYUKAS KŐ” A SERRA DE CAPIVARA
NEMZETI PARK JELKÉPE
Nemcsak mint földtani képződmény
érdekes, de az alapját képező
sziklafal is különlegesség, mert
rengeteg rajzot tartalmaz**

A növényzet szinte érintetlen, hiszen e rendkívül tagolt terepen nem folytatható gazdaságos, iparszerű, ill. nagyüzemi emberi tevékenység. Uralkodó a caatinga, a száraz bozóterdő, de a mikroklímaviszonyoknak megfelelően a száraz trópusi erdő, a cerrado, sőt az atlanti esőerdők képviselői is megjelennek. A szabdalt sziklavilágban gyakoriak a bennszülött fajok, mint például a narancssárga hátú „hegyi gyík” (*Tropidurus helena*), amelynek élénk színe bárhol feltűnő lenne, de itt, a főként sötétvörös és bordó sziklavilágban kitűnően rejt.

A nemzeti park csak vezetővel látogatható: ezt a védelem és a tájékozódási nehézségek is indokolják.

IRÁNYÍTÓTÁBLA
Illik a környezet
hangulatához...

Évezredes élet a falakon

Északkelet-Brazíliában sok helyen maradtak fenn az európai hódítást megelőző időkben keletkezett indián sziklarajzok. Piauí államban, a Hét Város Nemzeti Park (Parque Nacional Sete Cidades) területén láthatók a legismertebb alkotások. Azért híresek, mert viszonylag közel vannak a fővároshoz, Teresínához, és mindössze 9 km-nyire az államot átszelő, aszfaltozott főúttól. Ugyancsak ebben az államban fedezték fel néhány évvel ezelőtt Pedro Segundo városa közelében a Serra da Lapa gazdag leletegyüttesét.

Am az itteni gazdagság és változatosság valamennyit messze felülmúlja. Eddig 1400 rajzot katalogizáltak, de ez a szám állandóan nő, mert újabb és újabb lelőhelyeket fedeznek fel a kutatók. Hogyan lehetséges ez, hiszen a terület régóta lakott, a fakitermelés és a vadászat során elméletileg minden helyszínt bejártak már? Am a sziklarajzok a caatinga sűrű, tüskés, áthatolhatatlan bozótjával takart, meredek falakon találhatóak, amelyeket eddig senki sem keresett fel. Nem volt miért.

A rajzok stílusa, az ábrázolt alakok és jelenetek rendkívül sokfélék, még a laikus szemlélő számára is látszik, hogy messze nem egyidősek. A színek is változóak: leggyakoribb a vörös, de vannak szürke, sárga és fehér rajzok, sőt olyanok is, melyek többszínűek. Gyakorik az állatokat vagy állatcsoportokat megörökítő rajzok, vadászjeleneteket is sok helyen látni. Érdekes, hogy ezek az állatok sokkal nagyobbak a vadásznál: az alkotók talán ezzel kívánták bemutatni, hogy nehéz volt az elejtésük. Az ábrázolt állatok jól felismerhetők, nagy részük ma már nem él ezen a területen: ez azt mutatja, hogy az őslakók idejében e vidék sokkal csapadékosabb volt, mint ma. Az emberábrázolások egyszerűek, szimpla vonalrajzok, de rendkívül kifejezőek. Láthatók táncjelenetek, fegyveres összecsapások, és sok szexuális témájú alkotás – még csoportos szex is.

A rajzok feldolgozása során a kutatók részletgazdag képet kaptak az egykor itt élők mindennapjairól. Bizonyos szempontból ez is alátámasztja azt a feltételezést, hogy a rajzokat alkotó népcsoportok már azelőtt hosszú fejlődésen mentek keresztül, hogy ideérkeztek volna. Ha egy rajzot 12 000 évesnek határoznak meg, akkor ehhez még hozzá kell számolni azt a több ezer évet is, amíg eljutottak arra a fokra, hogy ilyen alkotásra legyenek képesek...

TÁRSASTÁNCJELNET

A sziklarajzokon az egykor itt élő emberek mindennapjaiba is bepillantunk

A LEGGYAKORIBB TÉMA: AZ ÁLLATOK ÉS A VADÁSZAT

A sziklarajzokon jól felismerhetők a korabeli állatfajok, amelyek nagy része már nem él ezen a száraz vidéken, mert az évszázadok során több ezer kilométernyire innen, nedvesebb élőhelyre költöztek (balra)

SOKGENERÁCIÓS, KÖZÖS ALKOTÁS

A sziklarajzok nem egy időben és nem azonos technikával készültek. Még az egy helyen látható rajzok között is több évszázadnyi eltérés lehet (lent)

Epilógus

Brazília minden tekintetben hihetetlenül gazdag ország. Energiaforrásokkal, nyersanyagokkal bőven rendelkezik, a készletek szinte kimeríthetetlenek. Látványos természeti kincsekben sem szűkölködik: elég csak Amazóniára, a Pantanalra, vagy épp az Iguaçu-vízesésre gondolnunk. És a közismerten kívül is rengeteg olyan érték létezik, amelyet a világ bármely országa szívesen mondana magáénak. Ilyen a Serra de Capivara is. A brazilok ezt természetesnek veszik, de azt már nem, hogy ennek megőrzése, karbantartása, közkinccsé tétele bizony szintén az ő fel-

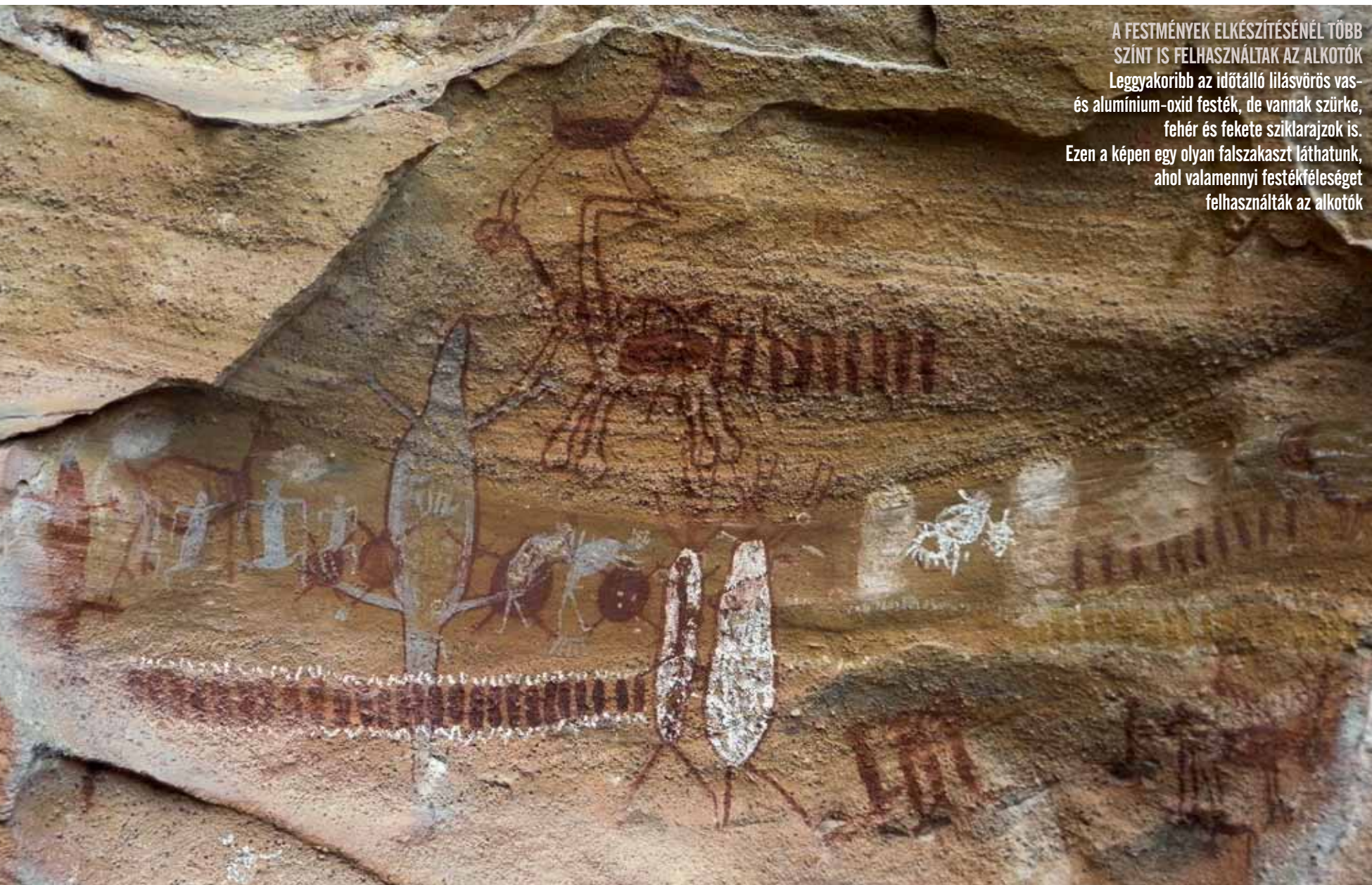
adatuk lenne, és a futballon és a karneválon kívül más is létezik a világon, amire legalább oly büszkének kellene lenniük, mint a kedvenceikre.

Mindezt miért említjük? Mert van árnyékos oldal is. A múzeuma és a nemzeti park egy francia–brazil professzor asszony hihetetlen kitartásának, szervezőképességének eredménye, megvalósulása pedig döntően nemzetközi intézményeknek és pénzforrásoknak köszönhető. A régészeti feltárómunkát pedig jelenleg egy német–brazil kutató vezeti. Végül talán az is érdekes, hogy e cikket egy magyar–brazil szerző jegyzi.

Úgy tűnik, a brazilokat nem igazán mozgatja meg e természeti és kulturális értelemben is kivételesen gazdag vidék. A Serra de Capivara Nemzeti Parknak évente mindössze 12 ezer látogatója van. Havonta mindössze 1000 ember... São Raimundo Nonato városában semmiféle eligazítótábla nem mutatja, hol van az Amerikai Ember Múzeuma! Aki nem beszél portugálul, ugyancsak nehezen találja meg. Az oda vezető mintegy 2 kilométeres út olyan gyatra, hogy autóval csak lépésben használható. A nemzeti park legközelebbi bejárata egy Cel. José Dias nevű kis fa-

lutól néhány kilométernyire nyílik. Igaz, hogy odáig jól el lehet autózni, de ha valaki nem keres idegenvezetőt a faluban, akkor a bejáratnál kell várakoznia addig, amíg a kapuszolgalat telefonon odarendel valakit. Ha látogató érkezik, akkor a vezető vagy odajön motorral, vagy érte kell mennie a látogatónak...

Persze mindez hozzátartozik a kalandhoz, amelyben mindenkinek része lehet, aki egy különleges sziklavilágban szeretné látni az amerikai ember korai képviselőinek kéznyomait. ☺

A FESTMÉNYEK ELKÉSZÍTÉSÉNÉL TÖBB SZÍNT IS FELHASZNÁLTAK AZ ALKOTÓK
Leggyakoribb az időtálló lilásvörös vas-és alumínium-oxid festék, de vannak szürke, fehér és fekete sziklarajzok is. Ezen a képen egy olyan falszakaszt láthatunk, ahol valamennyi festékféleséget felhasználták az alkotók

A MÉRET IS SZÁMÍTI!

Az állatokat rendszeresen a valóságosnál jóval nagyobb-nak ábrázolták az emberekhez képest, talán jelezve ezzel, hogy elejtésük nagy nehézséget jelentett

NÉPES NANDUCSALÁD... .

Ez a madár sem él már ezen a vidéken (lent)

